

Prawo wobec postępu technicznego

Wstęp

Postęp techniczny ma złożoną naturę obejmującą działania jednostki skierowane na poprawę jej sytuacji lub sytuacji osób trzecich w oparciu o poznane prawa przyrody. Złożoność postępu technicznego determinuje zróżnicowane działania prawodawcy dostosowane do poszczególnych aspektów tego procesu. Przedmiotem działań prawodawcy jest aktywność jednostki, która uczestniczy w postępie technicznym.

Celem tekstu jest określenie modelu działań prawodawcy poprzez wykazanie kryteriów tych działań, jak również sfer działań prawodawcy odpowiadających różnym aspektom postępu technicznego. W artykule przyjęto założenie, że postęp techniczny jest oparty na wolności jednostki, której aktywność zmierza do poprawy jej sytuacji lub sytuacji osób trzecich. Badania, których wyniki zostały zaprezentowane, przeprowadzono w oparciu o dorobek nauki prawa, w szczególności dotyczący wolności nauki, jak również szerokiego zakresu aspektów postępu technicznego.

1. Pojęcie postępu technicznego

Postęp techniczny oznacza proces rozwoju nauki i techniki, umożliwiający zmiany metod produkcji lub świadczenia usług¹. Celem postępu technicznego jest zmniejszenie kosztów produkcji lub usług lub zwiększenie ich jakości².

* Dr hab. Maciej Błażewski, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Instytut Nauk Administracyjnych; ORCID: 0000-0003-2812-8199, maciej.blazewski@uwr.edu.pl.

¹ Zdaniem L. Smolagi postępowem technicznym jest proces rozwoju nauki i techniki obejmujący zmiany w metodach wytwarzania produktów, doskonaleniu narzędzi pracy, jak również wytwarzanie nowych wyrobów i usług. L. Smolaga, *Badania naukowe i postęp techniczny jako czynnik produkcji*, „Zarządzanie. Teoria i Praktyka” 2010, nr 1, s. 67.

² Zob. L. Smolaga, *op. cit.*, s. 67; J. Nasiłowski, L. Smolaga, *Wpływ wydajności pracy oraz postępu technicznego na poziom rozwoju gospodarczego*, „Postępy Techniki Przetwórstwa Spożywczego” 2016, nr 2, s. 150.

Postęp techniczny obejmuje jednocześnie działania w sferze nauki, jak i sferze gospodarki³. W sferze nauki mieszczą się działania nakierowane na poznawanie obiektywnych praw przyrody, a sfera gospodarki odnosi się do działań związanych z wykorzystaniem zdobytej wiedzy w praktyce gospodarczej poprzez modyfikację produkowanych wyrobów lub zmianę organizacji pracy⁴. Sfery te mogą być odrębne względem siebie, lecz mogą także być ze sobą związane. Sytuacja odrębności tych sfer ma miejsce, gdy podmioty prowadzące badania naukowe wykonują je niezależnie od potencjalnego wykorzystania ich wyników. Sfery te są ze sobą związane, gdy podmioty prowadzące badania zakładają przyszłe wykorzystanie ich efektów w procesie produkcji lub świadczenia usług⁵.

W nauce podkreśla się, że postęp techniczny może być związany zarówno z pozytywnymi, jak i negatywnymi skutkami dla ludzi⁶. Pozytywne skutki postępu technicznego mają miejsce, gdy końcowe produkty lub usługi mają większą jakość, a ich odbiorcy mogą je nabyć po niższej cenie. Negatywne skutki postępu technicznego mogą odnosić się do otoczenia procesów produkcyjnych lub usługowych, obejmujących m.in. sąsiadów zakładów produkcyjnych, których nieruchomości są zanieczyszczane, lub pracowników, których zakład pracy zwalnia ze względu na ulepszenia organizacyjne⁷. Podkreślenia wyma-

³ L. Smolaga, *Badania naukowe...*, s. 67-68. Zob. też J. Nasiłowski, L. Smolaga, *op. cit.*, s. 150.

⁴ Jak słusznie podkreśla K. Oryl, postęp techniczny stanowi dynamiczny czynnik wzrostu gospodarczego oparty na osiągnięciach nauki. *Idem*, *Współczesne badania naukowe i postęp techniczny*, RPEiS 1973, z. 1, s. 135.

⁵ Zdaniem K. Oryla do czasów współczesnych sfera nauki rozwijała się niezależnie od sfery gospodarki. Podkreśla on także, że rewolucja industrialna zmieniła ten model, włączając naukę do procesów produkcyjnych. *Idem*, *op. cit.*, s. 138. Jak podkreśla Z. Hajduk, od przełomu XIX i XX w. nastąpiło silne powiązanie nauki i techniki, czego skutkiem jest skrócenie czasu pomiędzy odkryciami naukowymi, a realizacją techniczną wynalazków. *Idem*, *Postęp naukowy, techniczny oraz cywilizacyjno-kulturowy*, „Roczniki Filozoficzne” 1997, t. XLV, z. 3, s. 173. Zdaniem A. Onufer, postęp naukowy i techniczny może doprowadzić do zmian strukturalnych jedynie wówczas, gdy do tych zmian zostanie zaangażowany kapitał w odpowiedniej skali. Zob. *eadem*, *Wpływ postępu technicznego na zmiany strukturalne prowadzące do unowocześnienia gospodarki*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2010, nr 7, s. 46.

⁶ J. Rotko, *Normy techniczne w prawie ochrony środowiska*, Wrocław 2000, s. 17; D. Palka, A. Wieczorek, *Postęp techniczny – wybrane problemy oraz propozycje ich rozwiązania*, „Systemy Wspomagania w Inżynierii Produkcji” 2017, vol. 6, s. 194-195.

⁷ Szerzej problematykę złożoności skutków postępu technicznego, obejmującą zarówno pozytywne, jak i negatywne efekty, przedstawiają: R. Michałek, M. Kuboń, *Postęp naukowo-techniczny i jego skutki społeczno-ekologiczne*, „Inżynieria Rolnicza” 2009, nr 1, s. 207-211; A. Walczyna, I. Łucjan, *Postęp techniczny a humanizacja pracy*, „Postępy Nauki i Techniki” 2012, nr 12, s. 192-194. D. Gałuszka, G. Ptaszek oraz D. Żuchowska-Skiba zauważają powstanie dwóch przeciwstawnych i jednocześnie skrajnych postaw wobec skutków postępu technicznego. Pierwsza postawa, która odnosi się głównie do jego pozytywnych skutków, określana jest jako technooptymistyczna. Postawa ta właściwa jest m.in. transhumanizmowi. Druga postawa, którą podkreśla w przeważa-

ga, że postęp techniczny może stwarzać jednocześnie pozytywne, jak i negatywne skutki. Mogą one odnosić się bowiem do różnych adresatów.

2. Wolność jednostki jako podstawa postępu technicznego

Postęp techniczny oznacza ulepszenie środków produkcji oraz poprawę organizacji pracy⁸. Jest on zatem ukierunkowany motywacją jednostki do poprawy jej sytuacji lub sytuacji innych osób⁹. Postęp techniczny jest dokonywany dzięki działaniom tej jednostki. Podkreślenia wymaga zatem ścisły związek postępu technicznego z jednostką lub grupą jednostek. Prawodawca oparł ten związek na modelu wolności jednostki, która może podejmować działania będące częścią postępu technicznego.

Wolność jednostki do podejmowania działań zmierzających do postępu technicznego nie ma jednorodnego charakteru. Sfera tej wolności obejmuje elementy z dwóch innych konstytutywnych wolności jednostki, którymi są wolność nauki oraz wolność działalności gospodarczej¹⁰.

Postęp techniczny obejmuje dwa etapy: badawczy oraz rozwojowy. W ramach tego pierwszego prowadzone są badania podstawowe lub badania aplikacyjne. Celem obu tych badań jest zdobycie nowej wiedzy lub nowych umiejętności¹¹. Przedmiotem tej wiedzy lub umiejętności są obiektywnie istniejące prawa

jącej mierze negatywne skutki postępu technicznego, określana jest jako technopesymistyczna. D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba, *Uspołecznianie technologii u progu czwartej rewolucji przemysłowej*, [w:] D. Gałuszka, G. Ptaszek, D. Żuchowska-Skiba (red.), *Technologiczno-społeczne oblicza XXI wieku*, Kraków 2016, s. 15-16.

⁸ Zob. L. Smoła, *op. cit.*, s. 67.

⁹ W opracowaniu przyjęto dominujące w nauce założenie, że postęp techniczny jest determinowany głównie działaniami podmiotów prywatnych. Jak zaznaczają A. Mitek oraz I. Miciuła, zmiany w przedsiębiorstwach są w znacznej części uwarunkowane postępowaniem technicznym. *Eidem, Współczesne determinanty rozwoju przedsiębiorstw prywatnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2012, nr 28, s. 57. Podobnie uważa A. Onufer, która podkreśla, że głównym nośnikiem postępu technicznego jest przemysł. *Eadem, op. cit.*, s. 46.

¹⁰ W pracy przyjęto założenie, że postęp techniczny jest z zasady powiązany ze sferą gospodarczą. Wyjątkiem są sytuacje, gdy jednostka podejmuje działania związane z postępowaniem technicznym, które nie służą jednak osiągnięciu celów gospodarczych. Podkreślenia wymaga, że nawet badania podstawowe, których celem jest zdobycie nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów, w dalszej perspektywie mogą być wykorzystane do prowadzenia prac rozwojowych.

¹¹ W świetle art. 4 ust. 2 pkt 1 p.s.w.n. badaniami naukowymi są m.in. badania podstawowe, które należy rozumieć jako prace empiryczne lub teoretyczne ukierunkowane na zdobycie nowej wiedzy o podstawowych zjawiskach oraz obserwowanych faktach bez nastawienia na bezpośrednie zastosowanie komercyjne. Zgodnie z art. 4 ust. 2 pkt 2 p.s.w.n. badaniami naukowymi są także

przyrody. W ramach etapu rozwojowego prowadzone są prace rozwojowe obejmujące działania nakierowane na zastosowanie tej wiedzy i umiejętności do ulepszenia produktów, procesów lub usług¹².

Każdy z tych etapów opiera się na odrębnej podstawie. Podstawą etapu badawczego jest wolność nauki, która oznacza m.in. swobodę wyboru przedmiotu i celu badań, dostępu do informacji istotnych dla prowadzonych badań, a także sposobu ich publikacji¹³. Podstawą etapu rozwojowego jest wolność działalności gospodarczej, oznaczająca swobodę podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej, czyli zorganizowanej działalności wykonywanej we własnym imieniu i w sposób ciągły¹⁴.

Polski prawodawca przyjął zatem założenie, że podstawą postępu technicznego jest wolność jednostki. Prawodawca postawił zatem jednostce swobodę doboru środków badawczych i rozwojowych, jak również określa zakres ich stosowania.

Jednostka może korzystać z tej swobody w celu realizacji samodzielnie wybranego celu, który może być zgodny lub neutralny względem prawnie chronionych wartości, takich jak zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego, jak również ochrona życia lub zdrowia ludzkiego oraz ochrona mienia. Swoboda ta ma bowiem względny charakter. Granice tej swobody wyznaczone

badania aplikacyjne będące pracami mającymi na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności, które są nastawione na opracowywanie nowych produktów, procesów lub usług lub wprowadzanie do nich znaczących ulepszeń.

¹² Zgodnie z art. 4 ust. 3 p.s.w.n. prace rozwojowe stanowią działalność obejmującą nabywanie, łączenie, kształtowanie i wykorzystywanie dostępnej aktualnie wiedzy i umiejętności, do planowania produkcji oraz projektowania i tworzenia zmienionych, ulepszonych lub nowych produktów, procesów lub usług. W świetle tego przepisu prace rozwojowe nie obejmują jednak rutynowych i okresowych zmian wprowadzanych do tych produktów, procesów lub usług, nawet jeżeli takie zmiany mają charakter ulepszeń.

¹³ W świetle art. 73 Konstytucji RP jedną z zasad konstytucyjnych jest wolność badań naukowych zapewniona każdej jednostce. Szerzej problematykę wolności nauki przedstawia M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 73*, [w:] P. Tuleja (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, 2021, LEX/el., teza 3.

¹⁴ Jak słusznie zauważa J. Rotko, wolność działalności gospodarczej obejmuje m.in. wykorzystanie urządzeń technicznych w procesach przemysłowych. *Idem*, *op. cit.*, s. 18. Podkreślenia wymaga, że rozwój gospodarczy oraz postęp techniczny są sprzężonymi zjawiskami. Przedsiębiorcy uczestniczą w procesie technicznym ze względu na potrzebę optymalizacji procesów produkcyjnych i eksploatacyjnych. M. Błażewski, *Funkcje norm technicznych wobec gospodarki*, AUWr No. 4101, „Prawo” 2022, t. CCCXXIV, s. 69-70. W świetle art. 20 Konstytucji RP społeczna gospodarka rynkowa oparta m.in. na wolności działalności gospodarczej stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z art. 2 pr. przeds. podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej są wolne dla każdego na równych prawach. W świetle art. 3 pr. przeds. działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły.

są ze względu na ochronę tych wartości¹⁵. Poza granicami tej swobody mieszczą się działania jednostki, które są niezgodne z tymi wartościami. Prawodawca wyznacza te granice, ustanawiając wyraźne zakazy i nakazy w przepisach prawa.

3. Sfery relacji prawa wobec postępu technicznego

Postęp techniczny obejmuje szereg złożonych działań podejmowanych przez różne jednostki dążące do uzyskania wiedzy lub ulepszeń. Ze względu na wielostronny charakter tych działań możliwe jest wyodrębnienie pięciu różnych sfer relacji prawa wobec postępu technicznego. Każda z tych sfer jest określana przez prawne uwarunkowania dotyczące wolności jednostki i jej granic.

Pierwsza sfera dotyczy **ograniczeń postępu technicznego** ze względu na potrzebę prawnej ochrony przyjętego systemu wartości¹⁶. Ograniczenia te mogą dotyczyć samych działań jednostek lub ich efektu, które są niezgodne z tymi wartościami. W tym celu prawodawca ustanawia ogólny zakaz prowadzenia określonych badań naukowych lub prac rozwojowych¹⁷. Podkreślenia wymaga, że zakaz ten dotyczy obszaru poza granicami wolności jednostki, ponieważ odnosi się do działań niezgodnych z tymi wartościami.

Drugą sferą **jest normalizacja postępu technicznego**. Sfera ta obejmuje przyjęcie standardów technicznych określających działanie człowieka, jak również właściwości wytwarzanych przedmiotów i substancji¹⁸. Stosowanie

¹⁵ Jak podkreślają J. Nasiłowski oraz L. Smolaga, ocena *a priori* potencjalnych skutków postępu technicznego, jest trudna do przeprowadzenia, ze względu na złożoność uwarunkowań społeczno-gospodarczych. J. Nasiłowski, L. Smolaga, *op. cit.*, s. 153. Prawodawca, ustanawiając granice tej wolności, opiera się na porównaniu wyników tych ocen z obszarem prawnie chronionych wartości. Zdaniem J. Rotki prawo jest regulatorem postępu technicznego realizującym ocenę jego zgodności z określonymi wartościami. *Idem, op. cit.*, s. 16. Podkreślenia wymaga, że prawo, regulując rozwój techniki, może wypełniać funkcję hamującą lub funkcję stymulującą, w zależności od przyjętej perspektywy ochrony wartości. Prawo pełni funkcję hamującą, gdy ogranicza postęp techniczny ze względu na negatywne skutki tego postępu dla chronionych wartości. Prawo pełni też funkcję stymulującą, gdy uznaje pozytywny charakter skutków postępu technicznego. Zob. M. Błażewski, *Zapewnienie interoperacyjności urządzeń i systemów. Studium administracyjnoprawne*, Warszawa 2020, s. 29-30.

¹⁶ Szerzej problematykę ograniczeń postępu technicznego w ujęciu historyczno-prawnym przedstawia J. Rotko, *op. cit.*, s. 16. Podkreślenia wymaga, że celem prawnych ograniczeń postępu technicznego jest z zasady ochrona silnych gospodarczo lub społecznie grup społecznych. Perspektywa członków tych grup determinuje bowiem zakres prawnie chronionych wartości. Zob. M. Błażewski, *Zapewnienie interoperacyjności...*, s. 29.

¹⁷ Każda z tych jednostek lub grup tych jednostek podejmuje te działania odnoszące się do ich zainteresowań badawczych lub gospodarczych.

¹⁸ Problematykę przedmiotu regulacji normy technicznej szerzej analizują: A. Michalska, *Normy techniczne w PRL powstające w procesie normalizacji*, RPEiS 1966, z. 1, s. 40; W. Brzeziński,

tych standardów zapewnia spójność działań różnych podmiotów podejmujących się prac rozwojowych, jak i używających przedmioty będące efektem postępu technicznego¹⁹. Normalizacja odnosi się do działań, a także ich efektów, które są zgodne względem prawnie chronionych wartości lub neutralne względem tych wartości. Normalizacja dotyczy bowiem przejawów aktywności prawnie dozwolonej.

Trzecia sfera odnosi się do **wspierania postępu technicznego**, jeżeli spodziewane efekty działań jednostek są zgodne z prawnie chronionymi wartościami. Działania te nie tylko mieszczą się w sferze wolności jednostki, ale mogą także stanowić ułatwienie realizacji prawnie chronionych wartości. Wsparcie postępu technicznego może mieć charakter finansowy, obejmujący ograniczenie obciążeń fiskalnych jednostki²⁰ lub udzielenie jej dotacji²¹. Wspieranie postępu technicznego obejmuje istotne narzędzia prawodawcy zmierzające do ukierunkowania postępu technicznego w sposób zgodny z celami porządku prawnego. Podmiotami wspieranymi są m.in. przedsiębiorcy będący uczestnikami postępu technicznego, których działania są determinowane ich potrzebą zapewnienia jak największej efektywności przy osiąganiu korzyści z tego postępu. Prawodawca, zapewniając wsparcie, determinuje kierunek, w którym te podmioty osiągną większe korzyści.

Nowe typy norm prawnych w prawie administracyjnym, PiP 1966, z. 9, s. 283; W. Bagiński, F. Romaniuk, *Podstawy prawne postępu technicznego*, Warszawa 1967, s. 200. Zaznaczenia wymaga, że prawo nadanie normom technicznym moc powszechnie obowiązującą służy m.in. stymulacji postępu technicznego. M. Błażewski, *Zapewnienie interoperacyjności...*, s. 30.

¹⁹ Proces normalizacji zmierza do przyjęcia i określenia właściwości działań człowieka, jak również efektów tych działań, jakimi są m.in. przedmioty i substancje. Proces normalizacji zakłada ujednolicenie lub harmonizację stosowanych standardów technicznych. Zob. A. Michalska, *op. cit.*, s. 44. Zdaniem W. Bagińskiego oraz F. Romaniuka nowoczesna gospodarka wymaga normalizacji, w celu ograniczenia zbędnej różnorodności. *Eidem, op. cit.*, s. 200. Jak podkreśla M. Stanuła, normalizacja, poprzez wprowadzenie ograniczeń i uproszeń, zapewnia większą użyteczność, kompatybilność i zamiennność wyrobów, procesów i usług. *Idem, Normy i normalizacja w Polsce*, „Śląski Kwartalnik Naukowy” 2013, nr 4, s. 31. Jak zauważa J. Starościk, standaryzacja produkcji jest niezbędna dla zapewnienia możliwości kooperacji i koordynacji pomiędzy przedsiębiorstwami. *Idem, Źródła prawa administracyjnego*, [w:] J. Starościk (red.), *System prawa administracyjnego*, t. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1977, s. 123. Zob. też M. Błażewski, *Racjonalny prawodawca wobec zmienności uwarunkowań technicznych: ustanowienie oraz odestanie do norm technicznych*, AUWr No. 3978, PPIA 2020, t. CXX/1, s. 40.

²⁰ Prawodawca wspiera postęp techniczny, ustanawiając m.in. ulgę na działalność badawczo-rozwojową, czyli prawo podatnika prowadzącego działalność badawczo-rozwojową do odliczenia od podstawy opodatkowania kosztów uzyskania przychodów poniesionych na tę działalność (art. 18d ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2587 ze zm.).

²¹ W świetle art. 30 ust. 1 pkt. 4a u.NCBiR zadaniem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju jest m.in. finansowanie badań aplikacyjnych.

Czwarta sfera obejmuje **ochronę postępu technicznego**, jeżeli działania, jak i ich efekty są zgodne z prawnie chronionymi wartościami lub neutralne względem tych wartości. Działania i ich efekty powinny mieścić się zatem w sferze wolności jednostki. Przedmiotem ochrony są z zasady efekty działań przed ingerencją osób trzecich. Celem ochrony jest zapewnienie jednostce swoistego monopolu technicznego obejmujące prawo do swobodnego i wyłącznego korzystania z tych efektów²². Zapewnienie ochrony jest poprzedzone rozstrzygnięciem, w postaci patentu, stwierdzającym posiadanie praw do tych efektów²³.

Piąta sfera dotyczy **korzystania z efektów postępu technicznego**. Prawodawca zapewnia państwu korzystanie z efektów działań mieszczących się w obszarze wolności jednostki, jeżeli efekty te, takie jak nowe rozwiązania techniczne, umożliwią szybszą i mniej kosztową realizację tych wartości. Korzystanie z tych efektów może przybrać formę nabycia prawa do tych rozwiązań technicznych lub zapewnienia współdziałania publicznych narzędzi technicznych z prywatnymi narzędziami technicznymi²⁴. Podkreślenia wymaga, że sfera korzystania z efektów postępu technicznego może być związana ze sferą wsparcia tego postępu. Prawodawca może zakładać, że podmioty uczestniczące w postępie technicznym otrzymają wsparcie dla swoich działań, o ile efekty tych działań będą następnie wdrażane przez podmioty publiczne wykonujące zadania publiczne.

Każda ze sfer relacji prawa względem postępu technicznego odnosi się do innych jego aspektów. Postęp techniczny ma bowiem charakter rozproszony, a jednocześnie złożony w czasie. Rozproszony charakter postępu technicznego przejawia się szerokim zakresem podmiotów w nim uczestniczących, które podejmują działania mające z ich perspektywy polepszyć ich sytuację lub sytuację

²² Jak podkreśla A. Turczak, ochrona patentowa zapewnia przedsiębiorstwu, które wprowadziło na rynek innowacyjny produkt status monopolisty w obszarze stosowania tego produktu. Zob. *eadem*, *Problemy ochrony patentowej w Polsce*, „Equilibrium” 2010, nr 1 (4), s. 206-207. Problematykę monopolu, którego podstawą jest ochrona patentowa, przedstawia szerzej M. Dela, *Czasokres ochrony patentowej w świetle teorii dobrobytu społecznego*, „Kwartalnik Prawo-Społeczeństwo-Ekonomia” 2015, nr 3, s. 6-7.

²³ Zgodnie z art. 10 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. – Prawo własności przemysłowej, t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 324 ze zm., Urząd Patentowy jest właściwy do wydania decyzji o udzieleniu patentu na wynalazek oraz prawa ochronnego na wzór użytkowy. Podkreślenia wymaga, że ochrona patentowa obejmuje środki cywilnoprawne, które przysługują uprawnionemu z patentu, względem innych osób. A. Turczak, *op. cit.*, s. 209.

²⁴ W świetle art. 20c ust. 1 oraz ust. 3 pkt 2-5 u.i.d.p.r.z. funkcje punktu potwierdzającego, czyli podmiotu prowadzącego weryfikację zgodności danych ze stanem faktycznym oraz unieważnienie profilu zaufanego, może pełnić bank krajowy, operator pocztowy, oddział instytucji kredytowej lub spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa. W świetle wykładni językowej art. 21 ust. 1-2 u.i.d.p.r.z. oprogramowanie interfejsowe stosowane przez podmiot publiczny do realizowania zadań publicznych może być stworzone przez podmiot prywatny zachowujący autorskie prawa majątkowe.

osób trzecich²⁵. Postęp techniczny jest także złożony czasowo, ponieważ obejmuje on szereg działań podejmowanych w różnym czasie, które z zasady nie są ze sobą wzajemnie powiązane. Te cechy postępu technicznego uniemożliwiają prawodawcy zbudowanie jednolitej relacji prawa z tym postępowaniem, lecz przyczyniają się do powstania wielu odrębnych działań odpowiadających potrzebom każdej z tych pięciu sfer.

4. Środki prawne właściwe dla relacji prawa wobec postępu technicznego

Prawodawca ustanowił środki prawne bezpośrednio wpływające na postęp techniczny na etapie stosowania prawa. Należy wyróżnić dwa rodzaje środków prawnych ze względu na charakter zależności postępu technicznego do prawnie chronionych wartości. Każdy z tych środków prawnych jest właściwy odrębnej strefie relacji względem postępu technicznego

Pierwszym rodzajem są środki nadzoru, które mają na celu zapewnienie ochrony tych wartości przed ich naruszeniem przez jednostkę. Środkiem nadzoru jest m.in. rozstrzygnięcie organu administracji publicznej wyrażające zgodę na przeprowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych²⁶. Środek ten ma na celu zapewnienie tych działań w sposób zgodny z przepisami prawa, a tym samym zagwarantowanie, aby jednostka nie przekroczyła granicy swojej wolności. Środek ten służy zatem ograniczeniu lub wyłączeniu tych działań związanych z postępowaniem technicznym, które nie są zgodne z prawnym systemem wartości. Środek ten odpowiada sferze ograniczenia postępu technicznego.

Drugim rodzajem środków prawnych są umowy o finansowanie albo dofinansowanie badań naukowych lub prac rozwojowych, których wykonanie może

²⁵ Szerzej problematykę rozproszenia postępu technicznego, określanego jako decentralizację tego postępu, która jest rozumiany jako umożliwienie wielu jednostkom samodzielnego podejmowania prac badawczych oraz prac rozwojowych, przedstawia J. Kwaśniewski, *Co przyspiesza a co hamuje postęp techniczny. O historycznych uwarunkowaniach innowacyjności: komentarz do The Lever of Riches Joela Mokryra*, [b.m.w.] 2019, s. 21.

²⁶ W świetle art. 8 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 8 ust. 1 pkt 2 u.o.z.c.n., lokalna komisja etyczna do spraw doświadczeń na zwierzętach może udzielić zgody na wykorzystanie w procedurze zwierząt dzikich, jeżeli celów określonych w art. 3 u.o.z.c.n. nie można osiągnąć z wykorzystaniem zwierząt laboratoryjnych. Zgodnie z art. 8 ust. 2 pkt 2 w zw. z art. 8 ust. 1 pkt 3 u.o.z.c.n. lokalna komisja etyczna do spraw doświadczeń na zwierzętach może udzielić, w wyjątkowych przypadkach, zgody na wykorzystanie w procedurze zwierząt bezdomnych, jeżeli celem procedury jest zbadanie zdrowia i dobrostanu tych zwierząt lub zapobieżenie poważnemu zagrożeniu powodowanemu przez te zwierzęta dla zdrowia ludzi lub zwierząt lub dla środowiska i cel ten można osiągnąć wyłącznie z wykorzystaniem tych zwierząt.

umożliwić realizację prawnie chronionych wartości²⁷. Prawodawca zakłada, że pokrywając część lub całość kosztów postępu technicznego ze środków publicznych, umożliwi realizację działań jednostki, których cel jest zgodny z systemem wartości prawnie chronionych. Środek ten odpowiada sferze wspierania postępu technicznego.

Podkreślenia wymaga, że prawodawca nie ustanawia środków prawnych wpływających na postęp techniczny, jeżeli jest on neutralny względem prawnie chronionych wartości, czyli jednocześnie mieści się w granicach wolności jednostki, a jego skutek nie zapewnia realizacji tych wartości²⁸.

Zakończenie

Prawodawca ciągle podejmuje działania mające na celu dostosowanie prawa do aktualnego stanu postępu technicznego. Ze względu na zróżnicowany charakter tego postępu działania prawodawcy są elementem procesu dostosowującego prawo do rzeczywistości technicznej. Kierunek działań prawodawcy wyznaczają dwa kryteria: potrzeba ochrony wartości właściwych dla interesu publicznego oraz potrzeba zapewnienia wolności jednostki. Prawodawca, wyważając te dwie potrzeby, wyznacza granicę wolności jednostki związaną z postępowem technicznym. Wolność jednostki obejmuje działania neutralne lub zgodne z tymi wartościami. Poza granicami tej wolności mieszczą się działania niezgodne z tymi wartościami. Ze względu na stopień skomplikowania postępu technicznego, wyważenie chronionych wartości oraz wolności jednostki odbywa się odrębnie w pięciu rodzajach sfer relacji prawa względem tego postępu. Sferami tej relacji są: ograniczenie postępu technicznego, jego normalizacja, wspieranie, ochrona oraz korzystanie z jego efektów.

²⁷ W świetle art. 20 ust. 1 pkt 1 lit. a-c, e ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Narodowym Centrum Nauki, t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 153, zadaniem Narodowego Centrum Nauki jest m.in. finansowanie badań podstawowych realizowanych w formie projektów badawczych. Zgodnie z art. 30 ust. 1 pkt 4a u.NCBiR zadaniem Narodowego Centrum Badań i Rozwoju jest m.in. finansowanie badań aplikacyjnych.

²⁸ Prawodawca pozostawia niuregulowane te elementy postępu technicznego, które są neutralne względem prawnie chronionych wartości. Prawodawca pozostawia te elementy postępu technicznego samoregulacji przez podmioty prywatne. M. Błażewski, *Racjonalny prawodawca...*, s. 39.

